

ماهیت ریسک‌های بیمه‌پذیر

علی محمد بحر العلوم طباطبائی

در مدل‌های شناخته شده قرارنگیرد، موضوع جدیدی بشمارمی‌رود که باید انجام شود. تغییرات عمده‌ای که صنعت بیمه را در کشورهای اروپایی و آمریکایی در دهه اخیر فراگرفته نشان از تغییر باورهای سنتی و ظهور شرایط جدیدی می‌باشد که اتفاق آن ناگزیر بوده است. روشن است که امروزه به لحاظ پیدایش نامعلوم‌های جدید، تغییرات در اکوسیستم و ظهور انواع واقسام ریسک‌های انتزاعی همسو با ریسک‌های فیزیکی لازم است تا با دگرگون کردن دیدگاه‌های سنتی برخوردی علمی‌تر، جامع‌تر و دقیق‌تری با ریسک صورت پذیرد.

الگوهای شناسایی

کلمه ریسک جنبه گسترده‌تری از خطر دارد. شاید کلمه خطر در مواردی داخل کلمه ریسک گنجانیده شود، برای تشریح و تجزیه و تحلیل ریسک لازم است آنچه به ریسک نسبت داده می‌شود به خوبی دیده شود. ریسک یک حقیقت است مستقل از ذهنیت و تصورات ما. ریسک عدم

تجربیات گذشته نشان داده است برای پدیدآوردن راه چاره‌ها و پاسخگویی به ضرورتها بایستی نقش کلیدی و استراتژیک بیمه با درک عمیقتری مورد پذیرش قرارگیرد. پی‌آمد کاربرد روشهای سنتی که بیشتر مبتنی بر فرض‌گرایی بوده است، اثرات مطلوبی دربرنداشته است. مسایل جدید، عامل‌های ناشناخته و اثرات احتمالی

ریسک، ترکیبی است از احتمال حدوث یک واقعه و شدتی که این ریسک در صورت وقوع در بردارد

نظریه پردازان بیمه بر این باورند، ریسکی می‌تواند موضوع بیمه قرار گیرد که تکرار و شدت آن در کنترل افراد قرار نداشته باشد

بیمه با برخورداری از مکانیزم انتقال خطر ریسک افراد و سازمانها را از آنها جدا نموده و از عوارض و پیامدهای زیان‌بار حوادث غیرقابل پیش‌بینی مصون می‌دارد

آنها را نمی‌توان با مفروضات از پیش تعیین شده ترسیم و تعیین نمود. بسیاری پدیده‌های برآمده از نوآوریهای علمی و صنعتی ناشناخته‌اند و جدید. بدیهی است براساس فرمولهای ریاضی هر مسأله‌ای که

بیش از چندین سده است که بیمه در زندگی اقتصادی و اجتماعی، کامیابیهایی اقتصادی و بازرگانی نقش داشته است و با گذر زمان در رویارویی با تغییرات و نیازهای جدید چنان راه تکامل پیموده که نیازهای انسانی را درگستره وسیعی با جدا کردن عدم اطمینان از آنان، تأمین و بهره‌های توسعه و شکوفایی اقتصادی را با ایجاد امنیتی فراگیر به گونه‌ای متعادل با خود پیوند داده است. در شرایط کنونی بواسطه تغییرات سریع، نوآوریهای پرشتاب علمی و صنعتی و پیدایش ریسک‌های انتزاعی همسو با ریسک‌های فیزیکی در تحلیل‌های فنی و تجزیه و تحلیل نامعلوم‌های جدید، فرض‌گرایی، تاریخ‌نگاری و تعریف‌های توصیفی خواص خود را از دست داده‌اند.

در برابر این همه پی‌آمدها با اینکه از تاریخ صنعت بیمه کشور بیش از هشتادسال گذشته است با این حال سازگارهای ضروری برای معنی دارکردن کارایی و فراهم نمودن فضای علمی و اجرایی و پذیرش همگانی آن بگونه‌ای درخور صورت نگرفته است. آشکاراست که به لحاظ نوآوریهای علمی، صنعتی و فنی و ظهور نیازهای جدید نمی‌توان به کمک مدل‌های سنتی و فراگردهای ذهنی به انتظار دگرگونی عمده و بالندگی نشست.

اطمینانی است که مردم از نتیجه کار خود دارند. عده‌ای ریسک را مترادف شانس می‌دانند. شانس هم نوعی شک است با این تفاوت که نتیجه شانس مطلوب و ریسک در صورت وقوع، پیامدهای مالی زیان‌بار و نامطلوب به همراه دارد.

بحث درباره ریسک مسأله غامضی است، چون برحسب موقعیتها، مقتضیات به شکلی خاص در می‌آید از این‌رو ریسک می‌تواند بعنوان یک علت، اثرات حاصل از یک عامل، یک امر محتمل الوقوع، یک شیء، یک زیان یا خسارت محتمل و بعنوان یک فعل در نظر گرفته شود. در تمامی این موارد عنصر نامعلوم وجود دارد. بیمه ریسکهای نامعلوم را منتقل و جابجا می‌نماید. وظیفه اصلی بیمه انتقال ریسکها و تبدیل نامعلومها به معلومها است. بیمه نامعلومها را به یک نوع زیان مالی معلوم و تعیین شده که همان حق بیمه است تبدیل می‌نماید. بیمه با برخورداری از مکانیزم انتقال خطر ریسک افراد و سازمانها را از آنها جدا نموده و از عوارض و پیامدهای زیان‌بار حوادث غیرقابل پیش‌بینی مصون می‌دارد. بدیهی است برای انتقال ریسک و تعیین هزینه انتقال بایستی ریسک به دقت مورد شناسایی و تجزیه و تحلیل قرارگیرد تا شرایط لازم

برای تفکیک ریسکهای بیمه‌پذیر از ریسکهایی که فاقد شرایط بیمه‌شدن هستند بوجود آید. برای شناسایی ریسکهای بیمه‌پذیر معیارها و شاخصهایی در نظر گرفته شده‌است.

جنبه‌های تکرار، سنگینی و اتفاقی بودن ریسک

مهمترین مشخصه برای شناسایی ریسکهای بیمه‌پذیر عامل اتفاقی و تصادفی بودن ریسک است. به کمک این ویژگی

در آن مدیرانی کارساز با بهره‌های علمی و تجربی در جهت افزایش بهره وری در تولید، انجام وظیفه می‌نمایند، افقهای روشنی وجود دارد. در چنین سازمانی ارائه پوشش بیمه‌مسئولیت و عدم النفع یک امر عادی و ریسک آن از توجیه بیمه‌ای برخوردار است. در این قبیل مؤسسات وسعت، شدت و تکرار ریسک نیز از حیظه اختیار افراد خارج هستند و برپایه مشابهاًت و آمارهای دوره‌ای ریسکها قابل اندازه‌گیری هستند. در مؤسسات مذکور اگر حادثه‌ای رخ دهد اتفاقی است و برحسب تصادف. حال آنکه ارائه چنین پوششهایی برای آن دسته از سازمانها که به علت ضعف مدیریتی و تخصصی با انبوهی از دشواریها ومشکلات دست به گریبانند و بلحاظ تفکر سنتی و ایستا از پذیرش دگرگونی‌ها، سازگاری با دگرگونی‌ها، خلاقیتها و نوآوریها عاجز هستند، توجیه پذیر

مهم ریسکهای بیمه‌پذیر از ریسکهایی که فاقد شرایط لازمه جهت بیمه‌شدن هستند به سهولت شناسایی و قابل جداسازی هستند. براین اساس اگر وقوع ریسک حتمی نباشد این ریسک را می‌توان تحت پوشش بیمه‌ای قرارداد. خسارت استهلاک و پوسیدگی اجسام و ماشین‌آلات مثال روشنی در این زمینه است. ریسکهای اجسام در اثر گذر زمان و کارکردن مستهلک می‌گردند. این یک امر بدیهی و حتمی است. لذا براساس اصل یاد شده، ریسک استهلاک، فاقد شرایط لازمه جهت بیمه شدن است. علاوه برمورد فوق که صرفاً ریسک اشیاء را مورد لحاظ قرار می‌دهد می‌توان ریسک مسئولیت یا عدم‌النفع که از موضوعات قابل طرح در بیمه است را نیز مورد مذاقه قرارداد. شکی نیست برای سازمانی که عناصر بنیادین مدیریت را پذیرفته و کارکنانش با خشنودی و تعهد سازمانی به کار مشغول می‌باشند و

نمی‌باشند. در این گونه سازمانها بحران و ورشکستگی امری حتمی است و ریسک بیشتر جنبه حتمی دارد تا تصادفی. همچنین تکرار و سنگینی ریسک می‌تواند از عملکرد افراد ناشی گردد.

تعریفهایی پیرامون ریسکهای خالص ریسکهای نظری و انتزاعی

شواهد بسیاری نشان داده‌است که تعادل اقتصادی با تکیه بر اطمینان میسر است. باید اذعان نمود که در هر نظام اجتماعی، در مورد فعالیت‌های اقتصادی نوعی عدم اطمینان وجود دارد.

عدم اطمینان امری ذهنی است و توسط باورهای ما اندازه‌گیری می‌گردد. وقوف از وجود ریسک موجب عدم اطمینان می‌گردد. ما به علت نامعلوم بودن نتایج کارمان خود را در معرض ریسک می‌بینیم. بیمه وسیله‌ای است که به کمک آن با نتایج حاصل از ریسک مقابله می‌گردد. ریسکها در یک سطح قرار ندارند و نباید انتظار داشت که در یک سطح اتفاق افتند. ریسک، ترکیبی است از احتمال حدوث یک واقعه و شدتی که این ریسک در صورت وقوع در بردارد.

سیستمهای اقتصادی دارای یک درجه از ریسک نیستند، به همان میزان که سیستمهای اقتصادی پیچیده‌تر گردند و از تکنولوژیهای پیشرفته‌تری برخوردار باشند، میزان تکرار و شدت ریسکها زیادتر و تجزیه و تحلیل آنها دشوارتر می‌گردد و عنداللزوم پیش شرطهای جدیدی را جهت ایجاد امنیت با خود به همراه می‌آورند. لازم است میان تکرار ریسک و شدت ریسک وجه تمایزی قائل گردید. میتوان پذیرفت که در مقابل یک ریسک سنگین، سی ریسک میانی و سیصد ریسک سبک اتفاق می‌افتند. عوامل تکرار و شدت خارج از حیطه اختیار افراد هستند.

با ریسکهای مشابه مقایسه می‌نماییم نمی‌توان غافل گردید.

تشابهات به ما کمک می‌کنند تا شدت، وسعت و تکرار ریسک را مورد پیش‌بینی قرار دهیم. آمار می‌تواند کاربردی گسترده و عمومی داشته باشد. ریسکهای جدید که مشابهاتی در مورد آنها در دسترس نمی‌باشد، ناآشکار و بیرون از ابزارهای اندازه‌گیری هستند.

براساس عامل مشابهات، آمارهای دوره‌ای تعیین ارزش ریسکهای فیزیکی میسر است. پیش بینی وقوع ریسک یک واقعیتی خواهد بود که انتظار وقوع آنها از انتظارات ما بوده‌است.

(۲) ریسکهایی با ویژگی تلفیقی. این ریسکهای واقعیت‌هایی هستند که خسارات احتمالی ناشی از وقوع آنها را نمی‌توان به طور کامل در قالب اعداد و ارقام بیان کرد. برخی از آنها شکل استنتاج منطقی

نظریه پردازان بیمه بر این باورند، ریسکی می‌تواند موضوع بیمه قرار گیرد که تکرار و شدت آن در کنترل افراد قرار نداشته باشد، در غیر این صورت جزء ریسکهای حتمی الوقوع قرارداد، که از موضوع بیمه خارج‌اند. ما می‌توانیم ریسکها را به سه گروه تقسیم کنیم:

(۱) ریسکهایی که براساس منطق علمی و ریاضی قابل ارزیابی هستند و براساس تجربه‌های مشابه نمونه‌سازی و مدل‌سازی شده‌اند.

براساس مشاهدات تجربی می‌توان احتمال وقوع آنها را در یک دوره معین بدست آورد. از نظر آماری میانگین ضریب پراکندگی و مقادیر توزیع آنها قابل اندازه‌گیری است. ما زمانی می‌توانیم یک ریسک را بیمه پذیر بدانیم که بتوانیم ارزیابی فنی و درستی از آن ارائه نماییم، در این گستره، از عامل بسیار مهم مشابهات که بر پایه آن، خطرات ریسک مورد نظر را

به خود می‌گیرند و در برخی موارد حالت فرضی یا نظری دارند. بعنوان مثال می‌توان به ریسک عدم‌النفع یا ریسک برخی مسؤولیت‌های حرفه‌ای اشاره نمود. در این قبیل ریسکها هرچه از کیفیت کار کاسته شود محاسبات از شکل منطقی و جنبه‌های علمی دور گشته و بیشتر حالت فرضی بخود می‌گیرند. با این وصف اگر در خصوص این قبیل ریسکها تشابهات در حد متعارف وجود داشته باشند، می‌توان نتیجه‌گیریهای علمی سهل‌تر و آسان‌تر بدست آورد.

عامل تشابهات در دو جنبه تکرار و شدت پاسخهای لازم را ارائه خواهند نمود و در این موارد نیز دستیابی به یک درک و آگاهی معقول دشوار نخواهد بود. در مقابل هر اندازه این قبیل ریسکها از عامل تشابهات به دور باشند و از کیفیت کار فاصله داشته باشند، بیشتر جنبه فرضی و نظری بخود گرفته و نمی‌توان آنها را به زبان ریاضی درآورده معمو عملیهای ناشناخته و اثرهای احتمالی آنها تصمیم‌گیری را دشوار می‌نمایند. به نظر می‌رسد بسیاری از ریسکهای اعتباری، عدم‌النفع و مسؤولیت در ایران از ویژگی ریسکهای تلفیقی برخوردار باشند.

۳) ریسکهای ذهنی، نظری و انتزاعی. این قبیل ریسکها احتمالاتی هستند که نمی‌توان آنها را محاسبه نمود و به زبان ریاضی درآورد. در اغلب ریسکهای نظری و انتزاعی عنصر نامعلوم و احتمالات قابل اندازه‌گیری وجود ندارند و اگر هم وجود داشته باشند، ناکافی هستند. تفکرات ما در خصوص این قبیل ریسکها بیشتر به حدس و گمان نزدیک است. این قبیل ریسکها می‌توانند آمیزه‌ای از احتمالات و تصویرهای ذهنی باشند که ممکن است بر حسب مقتضیات به شکلهای خاصی در آیند. به عنوان نمونه می‌توان به ریسک

تعدادی ریسکهای خالص وجود دارند که قابل شناسائی و اندازه‌گیری هستند. این ریسکها برخلاف ریسک فرضی بر اساس تجربه‌های مشابه نمونه‌سازی و مدل سازی شده‌اند و قابل اندازه‌گیری می‌باشند. ریسک اموال این موسسه قابل اندازه‌گیری است، مخاطراتی از قبیل آتش‌سوزی، سرقت، خطرات طبیعی و امثالهم. این ریسکها بر خلاف ریسکهای فرضی براساس تجربه‌های مشابه نمونه سازی و مدل سازی شده‌اند و قابل اندازه‌گیری می‌باشند. ریسکهای ذهنی مانند ریسکهای فرضیات بسیاری از دانشمندان در خصوص انواع، اجسام و پدیده‌ها که قطعیت آنها هنوز به ثبوت نرسیده است، پیچیده و دشوار هستند. احتمالاتی هستند که نمی‌توان آنها را محاسبه نمود و تأمین آنها جز در اختیار داشتن همانندهای متعدد و محاسبات شدنی میسر نخواهد بود.

طرحهای یک موسسه اشاره نمود که جهت تصاحب فراوان بازار مصرف و خارج کردن رقبای حرفه‌ای از گردونه رقابت به بهره‌وری بالاتر و سد کردن راه دیگران با صرف هزینه سنگین چشم دوخته است. نباید از نظر دور داشت که تحلیل‌های علمی و ملاحظات فن‌شناختی موفقیت این طرح را تضمین نمی‌نماید، زیرا این امکان وجود دارد که دیگر رقبا با آفرینشها و نوآوریهای گسترده‌تر و طرحهای غنی‌تر نه تنها راه را بر او سد کنند، بلکه موقعیت کنونی این موسسه را نیز در معرض تهدید قرار دهند. ریسک این طرح یک نوع ریسک نظری، فرضی و انتزاعی است. عوامل ناشناخته در این ریسک فراوانند و موضوع تشابهات در دو جنبه تکرار و شدت در مورد آن تجربه نگردیده است. مدل این ریسک یک مدل صد درصد فرضی و ذهنی است. یک ریسک انتزاعی است، منتزع از یک ریسک فیزیکی. در این ریسک فرضی